

عنوان و نام پدیدآور:	دانشنامه حضرت خدیجه <small>علیها السلام</small> / جمعی از نویسندگان
مشخصات نشر:	قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>صلی الله علیه و آله</small> ، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری:	ج ۵
مرجع تولید:	مجتمع آموزش عالی امام خمینی <small>علیه السلام</small>
شابک:	دوره: ۱-۶۰۲-۴۲۹-۶۰۰-۹۷۸ ج ۳: ۵-۶۰۴-۴۲۹-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه
یادداشت:	چاپ دوم: ۱۳۹۸ (فیبا)
یادداشت:	چاپ سوم: ۱۳۹۹
موضوع:	خدیجه <small>علیها السلام</small> بنت خویلد، ۶۸ - ۳ قبل از هجرت
شناسه افزوده:	جامعة المصطفی <small>صلی الله علیه و آله</small> العالمية مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>صلی الله علیه و آله</small>
شناسه افزوده:	Almustafa International University/Almustafa International Translation and Publication center
رده‌بندی کنگره:	BP۲۶/۲/د۲ ۱۳۹۷
رده‌بندی دیوبی:	۲۹۷/۹۷۲۲
شماره کتابشناسی ملی:	۵۵۵۸۲۱۷

BP۱۲۵۵.j۳

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

دانشنامه حضرت خدیجه علیها السلام (۳)

مؤلفان: جمعی از نویسندگان

دبیر علمی: ناصر رفیعی محمدی

چاپ سوم: ۱۳۹۹ ش / ۱۴۴۲ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی صلی الله علیه و آله

● چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی صلی الله علیه و آله ● قیمت: ۶۵۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰ نسخه

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نیش کوچه ۱۸؛

تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ تلفکس: (داخلی ۱۰۵)/۳۷۸۳۹۳۰۵ ۰۲۵

◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ ۰۲۵.

✉ miup@pub.miu.ac.ir   🌐 http://buy-pub.miu.ac.ir   📧 pub_almustafa

با تشکر از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

- مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: سید محمدرضا جعفری

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

با توجه به هزینه‌ها و مشکلات عدیده، هر شخص حقیقی یا حقوقی که اقدام به چاپ، بازنویسی، کپی، تکثیر یا هرگونه برداشت جهت تهیه کتاب و تبدیل آن به جزوه، cd، فایل الکترونیکی pdf، اسکن، عکسبرداری و یا انتشار در فضای مجازی نماید، شرعاً مجاز نمی‌باشد و پیگرد قانونی خواهد داشت.

دانشنامه حضرت خدیجه علیها السلام

(جلد سوم)

جمعی از نویسندگان

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر
المصطفی ص

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیّبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالتکلی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفیٰ علیه السلام العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام

فهرست

۴۱. فروغ آسمان حجاز: نقش حضرت خدیجه علیها السلام در انتشار اسلام ۱۷
اعظم ابوالحسنی
- اولین زن مسلمان ۱۹
- تبلیغات دینی حضرت خدیجه علیها السلام ۲۰
- جریان انذار عشیره ۲۳
- نقش حضرت خدیجه علیها السلام در شعب ابی طالب علیه السلام ۲۴
- حضرت خدیجه علیها السلام در بستر بیماری ۲۵
- وصیت نامه حضرت خدیجه علیها السلام ۲۶
- رحلت جانسوز ام المؤمنین ۲۷
- تکریم پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم از حضرت خدیجه علیها السلام ۲۸
- افتخار و اکرام ائمه علیهم السلام نسبت به حضرت خدیجه علیها السلام ۲۹
۴۲. نقش طاهره قریش، خدیجه علیها السلام در زندگی و پیروزی حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم ۳۳
اکبرحمیدزاده
- ولادت خدیجه علیها السلام ۳۴
- خاندان خدیجه علیها السلام ۳۴
- خدیجه علیها السلام پیش از ازدواج با محمد صلی الله علیه و آله و سلم ۳۵
- محبوبه بی نظیر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم ۳۷
- والایی خدیجه علیها السلام ۳۹
- معیارهای ارزشی خدیجه علیها السلام در انتخاب محمد صلی الله علیه و آله و سلم ۴۰
- گذشت مالی خدیجه علیها السلام و حمایت اجتماعی وی از حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم ۴۱

- ۴۳..... فرزندان خدیجه علیها السلام
- ۴۵..... مرگ خدیجه علیها السلام
۴۳. نگاهی به آموزه‌های تربیتی در زندگی حضرت خدیجه علیها السلام.....

عبدالکریم پاک‌نیا

- ۵۱..... فضایل اخلاقی و علمی.....
- ۵۳..... پرورش فرزندان صالح.....
- ۵۵..... توجه به نیازهای عاطفی و خواسته‌های فرزندان.....
- ۵۶..... رعایت آیین شوهرداری.....
- ۵۷..... ۱. ابراز محبت.....
- ۵۷..... ۲. طرح غیرمستقیم خواسته‌ها.....
- ۵۸..... ۳. دلجویی و دلداری همسر.....
- ۶۰..... برترین معیارهای انتخاب همسر.....
۴۴. حضرت خدیجه علیها السلام، الگوی عفت و پاک‌دامنی.....

عبدالکریم پاک‌نیا تبریزی

- ۶۴..... عفاف در قرآن.....
- ۶۵..... رابطه عفاف و حجاب.....
- ۶۶..... ارتباط عفاف و غیرت.....
- ۶۷..... حضرت خدیجه علیها السلام، الگوی عفاف.....
- ۶۸..... ۱. مظهر عفاف در خانواده.....
- ۶۹..... ۲. عفاف معیار انتخاب.....
- ۶۹..... ۳. تربیت فرزندان عقیف.....
- ۷۰..... ۴. پاسدار حریم حیا.....
- ۷۰..... ۵. در اوج حیا و عفاف.....
- ۷۲..... ۶. عفت خدیجه علیها السلام از منظر اهل نظر.....
- ۷۲..... در فراق بانوی پاک.....
۴۵. پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و خدیجه علیها السلام؛ ادب و عاطفه.....

علی اکبر صمدی

- ۷۶..... شخصیت حضرت خدیجه علیها السلام.....

فهرست ۷

- زمینه ازدواج با رسول خدا ﷺ ۷۷
- علامه نبوت در سفر تجارت ۷۷
- عشق سرشار خدیجه علیها السلام به محمد صلی الله علیه و آله ۷۸
- محبت و علاقه دو جانبه ۷۹
- ادب خدیجه علیها السلام در برابر رسول خدا ﷺ ۸۰
- قدردانی رسول خدا ﷺ از خدیجه علیها السلام ۸۲
۴۶. حضرت خدیجه علیها السلام ۸۷

سید غضنفر موسوی

- نسب حضرت خدیجه علیها السلام ۸۸
- حضرت خدیجه علیها السلام در قرآن ۸۸
- حضرت خدیجه علیها السلام نزد پیامبر صلی الله علیه و آله ۹۰
- سخنان پیامبر صلی الله علیه و آله در عظمت حضرت خدیجه علیها السلام ۹۰
- فضیلت خدیجه علیها السلام از زبان حضرت آدم علیه السلام ۹۱
- ایمان حضرت خدیجه علیها السلام ۹۱
- ویژگی‌های حضرت خدیجه علیها السلام ۹۳
۱. ایمان ۹۳
۲. تدبیر عالمانه ۹۳
۳. یگانه باور پیامبر صلی الله علیه و آله ۹۴
۴. قابل‌شدن چهار زن بهشتی برای او ۹۴
۵. از بانوان برتر بهشتی ۹۴
۶. دعاها و باور راسخ به خدا ۹۵
۷. کفن مخصوص ۹۵
۸. مقام حضرت خدیجه علیها السلام در بهشت ۹۵
۹. رجعت پس از ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الیه ۹۶
- علت نمونه بودن حضرت خدیجه علیها السلام ۹۶
۴۷. هفت نکته قرآنی در سیره اولین زن مسلمان حضرت خدیجه طاهره علیها السلام ۹۹

سید حسین حُرّ

- هفت نکته قرآنی در سیره حضرت خدیجه طاهره علیها السلام ۱۰۱

- ۱۰۱..... عفاف و پاک دامنی.....
- ۱۰۲..... ازدواج معنوی.....
- ۱۰۲..... اسلام و ایمان.....
- ۱۰۳..... اقامه نماز.....
- ۱۰۴..... هجرت.....
- ۱۰۵..... شکیبایی و ثبات قدم.....
- ۱۰۶..... انفاق و بخشش.....

۴۸. فضایل، فرزندان، وصیت، رحلت جانسوز و مقامات حضرت خدیجه علیها السلام.....
 محمّد محمّدی اشتهاردی

- ۱۱۰..... مقام بسیار ارجمند خدیجه علیها السلام.....
- ۱۱۵..... خدیجه علیها السلام همسر رسول خدا صلی الله علیه و آله در دنیا و آخرت.....
- ۱۱۵..... نگاهی به مقام آسیه علیها السلام، مریم علیها السلام و زهرا علیها السلام.....
- ۱۱۵..... حضرت آسیه علیها السلام کیست؟.....
- ۱۱۷..... حضرت مریم علیها السلام کیست؟.....
- ۱۱۸..... حضرت زهرا علیها السلام کیست؟.....
- ۱۱۸..... مباهات امام علیها السلام و بزرگان به وجود شریف خدیجه علیها السلام.....
- ۱۲۱..... ارتباط عمیق خدیجه علیها السلام با خداوند و اعتقاد نیرومند او.....
- ۱۲۲..... خانه مبارک خدیجه علیها السلام.....
- ۱۲۳..... یاد همیشگی پیامبر صلی الله علیه و آله از خدیجه علیها السلام.....
- ۱۲۵..... گریه پیامبر صلی الله علیه و آله در جلسه عروسی حضرت زهرا علیها السلام.....
- ۱۲۷..... تمجید پیاپی پیامبر صلی الله علیه و آله از خدیجه علیها السلام در طول یک ماه.....
- ۱۲۸..... چشم اشکبار پیامبر صلی الله علیه و آله با دیدن گردنبنند خدیجه علیها السلام.....
- ۱۳۰..... فدک به جای مهریه خدیجه علیها السلام.....
- ۱۳۱..... خدیجه علیها السلام در آئینه معراج پیامبر صلی الله علیه و آله.....
- ۱۳۲..... ۱. سلام خدا بر خدیجه علیها السلام.....
- ۱۳۳..... ۲. پیوند مقدّس پیامبر صلی الله علیه و آله با خدیجه علیها السلام پس از معراج.....
- ۱۳۳..... ۳. سرچشمه شگفت انگیز ولادت حضرت زهرا علیها السلام از خدیجه علیها السلام.....
- ۱۳۷..... پاسخ به یک سؤال.....

فهرست ۹

- کناره‌گیری چهل روز پیامبر ﷺ از خدیجه ۱۳۷.....
- خاطره شب ملاقات با پیامبر ﷺ، از زبان خدیجه ۱۳۹.....
- ولادت حضرت زهرا ۱۳۹ و احترام بانوان بزرگ از خدیجه ۱۴۰.....
- تسلّی خاطر فاطمه ۱۳۹ در رحم مادر، به مادرش در ماجرای شقّ القمر ۱۴۲.....
- نذر خدیجه ۱۳۹ و اعلام دستور خدا ۱۴۴.....
۴۹. فرزندان حضرت خدیجه ۱۳۹.....
- سمیه صبوری
- ام‌کلثوم و رقیه ۱۵۳.....
- فاطمه زهرا ۱۳۹ ۱۵۴.....
۵۰. ویژگی‌های شخصیتی حضرت خدیجه ۱۳۹..... ۱۵۷
- مهدی وزنه
- به یاد خدا بودن ۱۵۸.....
- شجاعت و کفایت ۱۶۰.....
- حیا و عفت ۱۶۵.....
- بخشندگی و سخاوت ۱۶۷.....
- شریک و مشاور همه ۱۶۸.....
- صبر بر مشکلات ۱۶۹.....
- مهر و حق‌شناسی ۱۷۰.....
- ایجاد فضای پربرکت و معنوی در خانه ۱۷۲.....
- قدرت مدیریت ۱۷۵.....
- ابتکار و استقلال جویی ۱۷۶.....
- هدف‌داری و فداکاری ۱۷۷.....
- حق‌جویی و حق‌پذیری ۱۷۸.....
- درایت و خردمندی ۱۷۹.....
۵۱. و کجاست مثل خدیجه ۱۳۹؟ ۱۸۵.....
- محمّد عابدی
- اوضاع اجتماعی زنان در عصر جاهلی ۱۸۶.....

۱۸۸	.....	رویش ستاره
۱۹۲	.....	فصل وصل
۱۹۳	.....	قبل از طلوع وحی
۱۹۵	.....	فرزندان خورشید
۱۹۵	.....	رسالت غیرعلنی
۱۹۷	.....	ایمان خدیجه <small>علیها السلام</small>
۱۹۹	.....	اظهار اسلام
۲۰۰	.....	دعوت آشکار
۲۰۰	.....	۱. حمایت اجتماعی
۲۰۱	.....	۲. حمایت‌های عملی و مالی
۲۰۱	.....	به سوی معبود
۲۰۳	.....	به یاد تو
۲۰۷	.....	۵۲. مقام حضرت خدیجه <small>علیها السلام</small> در پیشگاه خدا و رسول اکرم <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>
		علی امامی
۲۰۹	.....	ضرورت بیان فضائل زنان شایسته
۲۱۰	.....	ریشه مقامات و فضایل خدیجه <small>علیها السلام</small>
۲۱۲	.....	۱. مقام خدیجه <small>علیها السلام</small> در پیشگاه الهی
۲۱۲	.....	الف) سلام خاص الهی
۲۱۳	.....	ب) فرستادگان ویژه الهی
۲۱۴	.....	ج) کفن بهشتی
۲۱۴	.....	د) در قصری از بهشت
۲۱۵	.....	۲. منزلت خدیجه <small>علیها السلام</small> در نزد پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>
۲۱۵	.....	الف) یاد خدیجه <small>علیها السلام</small>
۲۱۶	.....	ب) اظهار محبت به دوستان خدیجه <small>علیها السلام</small>
۲۱۹	.....	۵۳. نگاهی به ویژگی‌های رفتاری اولین بانوی مسلمان نسبت به پیامبر <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>
		محمد میانجی
۲۲۱	.....	نگرش ارزشی

۲۲۳	احترام به شخصیت پیامبر ﷺ
۲۲۳	تلاش برای جلب رضایت
۲۲۵	تصدیق و تأیید پیامبر ﷺ
۲۲۶	انفاق اموال
۲۲۷	تحمل پذیری و صبر
۲۲۸	انیس و غم‌زدای پیامبر ﷺ
۲۳۰	مجاهدت و دفاع از رسول خدا ﷺ
۲۳۳	۵۴. سیما و منش زیبایی خدیجه <small>علیها السلام</small>
علی کرمی فریدنی	
۲۳۳	انسان‌ها از نظر منش و روش
۲۳۵	از امتیازات خدیجه <small>علیها السلام</small>
۲۳۶	۱. موهبت نواندیشی و نوگرایی
۲۳۷	الف) ویژگی نواندیشی و نوگرایی خدیجه <small>علیها السلام</small>
۲۳۸	ب) خدیجه <small>علیها السلام</small> در اندیشه جامعه و جهانی نو
۲۳۹	ج) خاستگاه نواندیشی و نوگرایی خدیجه <small>علیها السلام</small>
۲۴۰	د) مایه‌های روشنفکری و نوگرایی خدیجه <small>علیها السلام</small>
۲۴۱	۲. قدرت مدیریت و ساماندهی
۲۴۲	۳. ابتکار و استقلال جویی
۲۴۴	۴. ویژگی هدف‌داری و فداکاری
۲۴۴	۵. ویژگی حق‌جویی و حق‌پذیری
۲۴۵	۶. درایت و خردمندی
۲۴۶	۷. پاک‌منشی و نجابت
۲۴۷	۸. بانوی دانش و بینش
۲۴۷	الف) در دانش تعبیر خواب
۲۴۸	ب) در شناخت ادیان و مذاهب
۲۴۹	ج) بانوی روایت و درایت
۲۵۰	د) بانوی ادب و هنر
۲۵۲	۹. گزینش تحسین برانگیز و تاریخ‌ساز

۲۵۴	۱۰. پیشتازترین بانو در گرایش به حق و عدالت
۲۵۴	الف) پیشتازی در اسلام
۲۵۵	ب) پیشگامی در ایمان
۲۵۶	ج) پیشگامی در نماز
۲۵۸	د) در بیعت برای حمایت از پیامبر آزادی
۲۵۹	امتیازات اسلام و ایمان خدیجه <small>علیها السلام</small>
۲۶۰	۱. راز نواندیشی و پیشتازی او
۲۶۱	۲. همگامی با امیر <small>علیه السلام</small> در راه آزادی
۲۶۱	الف) مربی و مدافع لایق روزگار کودکی امام علی <small>علیه السلام</small>
۲۶۲	ب) مهر وصف ناپذیر خدیجه <small>علیها السلام</small> به علی <small>علیه السلام</small>
۲۶۴	ج) همفکر امیر آزادی در دفاع از پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> و آیین او
۲۶۵	د) نخستین بیعت کننده با امیر مؤمنان <small>علیه السلام</small>
۲۶۵	۳. پرتوی از نیایش خدیجه <small>علیها السلام</small>
۲۶۶	۴. پرتوی از عبادت خدیجه <small>علیها السلام</small>
۲۶۸	۵. یار همراه پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> در راه رشد و نجات جامعه
۲۶۹	۶. نمونه حق شناسی و رعایت حقوق زیردستان
۲۷۰	۷. نمونه شجاعت و شهامت
۲۷۳	۸. ویژگی بخشندگی و بزرگ منشی
۲۷۴	گواهی پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> به بلند نظری و بخشندگی او
۲۷۵	نقش خدیجه <small>علیها السلام</small> در پیشرفت اسلام و انسان
۲۷۵	۱. پدیده اسلام و پیشرفت شگفت آور آن
۲۷۷	۲. راز این دگرگونی و پیشرفت
۲۷۸	۳. نقش ممتاز بانوی آزادی در حمایت از پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>
۲۸۵	۵۵. خدیجه <small>علیها السلام</small> اسوه فضیلت
سید جواد حسینی	
۲۸۶	آگاهی و اطلاعات
۲۹۰	شجاعت
۲۹۱	مدیریت

فهرست ۱۳

ولایت مداری	۲۹۳
۱. مرتبی و مدافع علی <small>علیه السلام</small>	۲۹۳
۲. مهر و محبت و صف ناپذیر	۲۹۴
۳. نخستین بیعت کننده با علی <small>علیه السلام</small>	۲۹۵
۵۶. برگی از فضایل حضرت خدیجه کبری <small>علیها السلام</small>	۲۹۹
غلامرضا گلی زواره	
فصل رویش	۳۰۰
فرازهایی از فضیلت های حضرت خدیجه <small>علیها السلام</small>	۳۰۲
حضرت خدیجه <small>علیها السلام</small> از دید بزرگان	۳۰۵
کارآفرینی و اشتغال زایی	۳۰۹
نویدهای نورانی	۳۱۲
ایثار، مقاومت و بردباری حضرت خدیجه <small>علیها السلام</small>	۳۱۶
رحلت و بعد از آن	۳۲۰
۵۷. فضیلت خدیجه <small>علیها السلام</small> در گفتار بزرگان	۳۲۵
یاد خدیجه <small>علیها السلام</small> در خواستگاری حضرت زهرا <small>علیها السلام</small>	۳۲۹
خدیجه <small>علیها السلام</small> در احادیث معراج نبی	۳۳۰
گفتار انبیای الهی، ائمه و اصحاب صدر اسلام	۳۳۰
خدیجه <small>علیها السلام</small> در ادعیه، زیارت نامه ها، و واژگان مقدس	۳۳۲
خدیجه <small>علیها السلام</small> در کلام اندیشمندان و بزرگان معاصر	۳۳۳
۵۸. حضرت خدیجه <small>علیها السلام</small> از دیدگاه شیعه و سنی	۳۳۷
حسین تهرانی	
حضرت ابوطالب <small>علیه السلام</small>	۳۳۸
ام المؤمنین حضرت ام سلمه	۳۳۸
حضرت اسماء <small>علیها السلام</small>	۳۳۹
حضرت صفیه	۳۳۹
حضرت محمد بن عبدالله بن حسن	۳۳۹
علی بن عیسی اربلی	۳۴۰

- ۳۴۰..... علامه ملا محمد باقر مجلسی
- ۳۴۱..... ابن شهر آشوب
- ۳۴۲..... سید شرف الدین
- ۳۴۲..... علامه مامقانی
- ۳۴۳..... آیت الله خویی
- ۳۴۴..... عبدالله بن زبیر
- ۳۴۴..... قاضی نعمان مغربی
- ۳۴۵..... سبکی
- ۳۴۵..... محمد بن احمد قرطبی
- ۳۴۶..... ابن حجر عسقلانی
- ۳۴۶..... ابن مغازلی شافعی
- ۳۴۶..... ابوبکر احمد بیهقی
- ۳۴۷..... فضل بن روزبهان
- ۳۴۷..... شمس الدین ذهبی
- ۳۴۸..... ابن کثیر دمشقی
- ۳۴۸..... تقی الدین احمد مقریزی
- ۳۴۸..... ابن عبدالبر
- ۳۴۸..... قندوزی حنفی
- ۳۴۹..... سبط بن جوزی
- ۳۵۰..... ابن اثیر
- ۳۵۰..... ابن هشام
- ۳۵۱..... حافظ عبدالعزیز جنابادی حنبلی
- ۳۵۱..... زینب بنت علی فواز عاملی
- ۳۵۱..... دکتر موسی شاهین لاشین
- ۳۵۲..... شیخ عبدالله علایلی
- ۳۵۳..... عبدالعزیز شناوی
- ۳۵۳..... عمر ابونصر
- ۳۵۳..... قدریّه حسین

- بانو سنیّه قراعه ۳۵۴
- دکتر علی ابراهیم حسن ۳۵۴
- عمررضا کتّاله ۳۵۵
- سیّد احمد سایح ۳۵۵
- بانو عایشه بنت الشّاطی ۳۵۵
- محمّدعلی قطب ۳۵۷
- احمد خلیل جمعه ۳۵۸
- سلیمان کتّانی ۳۶۰
۵۹. خدیجه علیها السلام بانوی کارآفرین ۳۶۳
- غلامرضا گلی زواره
- شیوه‌های شایسته در تجارت و اشتغال‌زایی ۳۶۴
- خانه خدیجه علیها السلام ۳۶۸
۶۰. مناسبات اقتصادی و روابط شغلی حضرت خدیجه علیها السلام با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم ۳۷۷
- منصوره اعتمادی
- مناسبات اقتصادی خدیجه علیها السلام با پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم ۳۷۸
۱. اجاره ۳۷۹
۲. مضاربه ۳۸۱
۳. اجاره و مضاربه ۳۸۲
- میزان دستمزد ۳۸۴
- محل تجارت ۳۸۵
۱. شام ۳۸۶
۲. بُصری ۳۸۶
۳. حُبائشه ۳۸۷
۴. جُرش ۳۸۷
- رخدادها و وقایع پیش‌آمده در سفرهای بازرگانی ۳۸۷
۶۱. نقش اجتماعی و اقتصادی حضرت خدیجه علیها السلام در گسترش اسلام ۴۰۳
- سید صاحب برزین
- حسین هژیریان

- ۴۰۴..... خدیجه علیها السلام نماد اصالت بخشی اسلام به زن
- ۴۰۶..... نقش حمایتی خدیجه علیها السلام به عنوان همسری بی بدیل
- ۴۰۹..... حمایت و نقش روحی و اجتماعی حضرت خدیجه علیها السلام
- ۴۱۲..... حمایت اقتصادی حضرت خدیجه علیها السلام

فروغ آسمان حجاز: نقش حضرت خدیجه علیها السلام در انتشار اسلام^۱

اعظم ابوالحسنی

چکیده

شرح زندگانی حضرت خدیجه علیها السلام با استناد به مهم‌ترین منابع تاریخی و روایی اهل سنت و شیعه است. از دیدگاه نویسنده یکی از مقامات شامخ حضرت خدیجه علیها السلام، مبلغه بودن ایشان در امر دین و ترویج آن در میان مردم است. ایشان فقط به سبقت در ایمان و تصدیق پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله اکتفا نکرد؛ بلکه در نشر، رشد و شکوفایی دین نیز هم‌سو با نبی اکرم صلی الله علیه و آله کوشید و از جان و مال و راحتی و آسایش خود دریغ نداشت. تلاش‌های تبلیغی ایشان را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: ۱. تبلیغات زبانی، ۲. تبلیغات عملی. حضرت خدیجه علیها السلام همواره پیامبر صلی الله علیه و آله و کمالاتش را به مردم معرفی می‌کرد. برای مثال وقتی بعد از ازدواج با پیامبر صلی الله علیه و آله، عموهای حضرت به خانه ایشان آمدند و در روز سوم بنا بر عادت همیشگی آن‌ها، سادات و بزرگان جمع شدند، عباس برخاست و صحبت کرد. سپس حضرت خدیجه علیها السلام فرمود: «بدانید که شأن محمد صلی الله علیه و آله عظیم و بزرگ است و فضل او فراگیر و بخشش او زیاد».

کلیدواژه: خدیجه علیها السلام، پیامبر صلی الله علیه و آله، تاریخ اسلام، تبلیغ زبانی، تبلیغ عملی، ثروت.

بخشی از زندگی حضرت خدیجه علیها السلام در کنار پیامبر صلی الله علیه و آله بوده و از این جهت دارای اهمیت ویژه و قابل بررسی است، که پیامبر صلی الله علیه و آله را از زمان ظهور اسلام، در امر مهم بعثت

۱. نامه جامعه، شماره ۱۱۰ (تیر ۱۳۹۳)، ص ۲۲-۲۷.

یاری رساند؛ کار عظیمی که فشار روحی، روانی و جسمی فراوانی را بر پیامبر صلی الله علیه و آله وارد می ساخت و منبعی از محبت و عاطفه، با همدمی عاقل و فهمیده را می طلبید، تا این مسائل را درک کند، در کنارش بایستد، او را یاری رساند و او کسی جز حضرت خدیجه علیها السلام نبود. گرچه ابوطالب، عبدالمطلب و از همه مهم تر امام علی بن ابی طالب علیه السلام نیز بودند، ولی هیچ کس مانند همسر، نمی تواند در مواقع سخت و بحرانی، تکیه گاه روحی و روانی قابل اعتمادی برای مرد باشد.

زمانی که مکه، در فساد ناشی از فکر و اندیشه شرک آلود غرق بود و خرافه ها و زشتی ها میان مردم به امری ساده، رایج و مرسوم مبدل شده بود، پیامبر صلی الله علیه و آله بیشتر وقتش را به عبادت در غار حرا می پرداخت و از شرک و بت پرستی آن ها کناره گیری می کرد.

در این شرایط حضرت خدیجه علیها السلام همراه و همدل واقعی پیامبر صلی الله علیه و آله بود و خود را برای تقرب به خالق از طریق فراهم کردن وسایل برای پیامبر خدا صلی الله علیه و آله آماده می کرد، تا حضرت از مسائل جانبی برای توجه روحی فارغ شود. این کارها در اعتقادات دینی حضرت خدیجه علیها السلام ریشه داشت که از طریق کتب دینی و علما به نبوت حضرت دست یافته بود.^۱

وقتی پیامبر صلی الله علیه و آله در غار به سر می برد، حضرت خدیجه علیها السلام غذا و نوشیدنی را برای حضرت فراهم، و سختی رساندن طعام با وجود ارتفاع کوه را تحمل می کرد و اوقاتی را هم در حرا با پیامبر صلی الله علیه و آله همنشین می شد. به خاطر این زحمات بود که مستحق سلامی از جانب خدا شد. صحیحین (مسلم و بخاری) از «ابوهریره» نقل کرده اند: «جبرئیل نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و عرض کرد: یا رسول! این خدیجه است که برای تو طعام و شراب (نوشیدنی) می آورد؛ پس زمانی که آمد، سلام ما را به او برسان و او را به خانه ای در بهشت از لؤلؤ که در آن سرزنش و سختی وجود ندارد، بشارت بده».^۲

۱. قزوینی، سید محمدکاظم، *حیة السیة خدیجة من المهد إلى اللحد*، ص ۲۴۸.

۲. بخاری، محمد بن اسماعیل، *صحیح البخاری*، ح ۱۰۳۴؛ ابن بطریق، یحیی بن حسن اسدی حلّی،

اولین زن مسلمان

در سبقت ایمانی حضرت خدیجه علیها السلام بر سایر زنان عالم، اتفاق نظر وجود دارد و کسی یا کتابی منکر این امر نشده است؛ به طوری که «ابن عبدالبر» در «استیعاب» نوشته است: «اتفاق وجود دارد که خدیجه علیها السلام، اولین زنی است که به خدا و رسولش ایمان آورده و او را تصدیق کرده است».^۱

«سهیلی» صاحب *الروض الانف* نوشته است: «خدیجه علیها السلام صاحب خانه اسلام بود و آن گاه که او ایمان آورد، خانه اسلام بر روی زمین جز خانه او نبود».^۲

سبقت حضرت خدیجه علیها السلام از میان زنان به اسلام، بیان گراچ و مقام این زن در رسالت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم است و نیز این که در این رسالت، بین زن و مرد فرقی نیست.

امام علی علیه السلام نیز که در خانه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و با تربیت حضرت خدیجه علیها السلام زندگی می کرد و مورد عنایات خاص قرار گرفته بود، در سن نوجوانی نبوت را تصدیق کرد. بنای اولیه اسلام در این خانه گذاشته شد و در هیچ خانه ای غیر از خانه حضرت محمّد صلی الله علیه و آله و سلم، اسلام وارد نشده بود.^۳

امیرالمؤمنین علیه السلام درباره این حادثه تاریخی عظیم می فرماید: «وَلَمْ يَجْمَعْ بَيْتٌ وَاحِدٌ يَوْمَئِذٍ فِي الْإِسْلَامِ غَيْرَ رَسُولِ اللَّهِ وَ خَدِيجَةَ وَ أَنَا ثَالِثُهُمَا»^۴ در آن زمان در خانه ای اسلام جمع نشده بود، غیر از بیت رسول الله و خدیجه، و من سومین آن ها بودم».

روایات متعددی در کتب تاریخی وجود دارد که سعی دارند اولین شخص مسلمان شده را به طور مطلق، حضرت خدیجه علیها السلام معرفی کنند و بگویند که ایمان حضرت علی علیه السلام بعد از او بوده است. این روایات^۵ در کتاب های مختلف اهل سنت به وفور به چشم می خورد؛

۱. ابن عبدالبر، یوسف بن عبدالله، *الاستیعاب*، ج ۲، ص ۴۵۷.

۲. سهیلی، عبدالرحمان بن عبد الله، *الروض الانف فی شرح السیرة النبویة لابن هشام*، ج ۲، ص ۴۲۶.

۳. موسوی، سید هاشم، *ام المومنین خدیجه بنت خویلد*، ص ۴۳.

۴. *نهج البلاغه*، خطبه ۱۹۲.

۵. خطیب بغدادی، احمد بن علی ثابت، *تاریخ مدینة اسلام*، ج ۴۲، ص ۲۷؛ ابن حجر عسقلانی، احمد بن

علی، *تهذیب التهذیب*، ج ۷، ص ۲۹۵.